

Českosaské
ŠVÝCARSKO

ZPRAVODAJ SPRÁVY NÁRODNÍHO PARKU ČESKÉ ŠVÝCARSKO

ČESKÉ ŠVÝCARSKO

KVĚTEN 2022 | 21. ROČNÍK | 1/2022

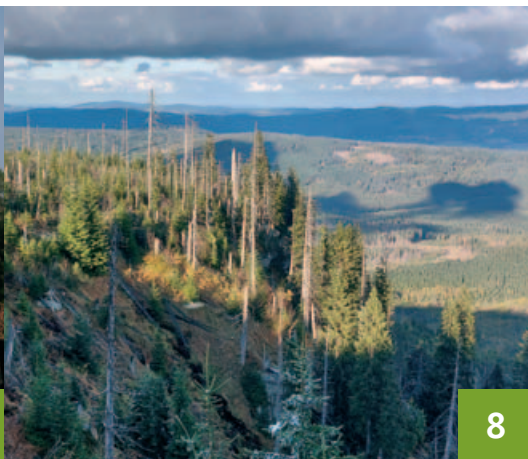

www.npcs.cz

Obsah

4

8

19

4-6

Příroda | Ohlédnutí za 50 lety existence
Chráněné krajinné oblasti Labské pískovce

7

Pro návštěvníky | Hnízdění sokolů

8-9

Péče o les | Kůrovcová kalamita – katastrofa nebo
příležitost? aneb Nebojme se divočiny!

10-11

Pro návštěvníky | Zpřístupnění skalního hradu
Šaunštejn

11

Pro návštěvníky | Podpořte národní park v jeho
činnostech!

12

Pro návštěvníky | O krok blíže k udržitelné dopravě?

13-15

Praktické informace | Dráha národního parku |
Mapa Českosaského Švýcarska

16

Pro návštěvníky | Akce pro veřejnost | Pomáhejme
přírodě stylově

17

Zprávy | Výsadba lipového stromořadí pod Větrným vrchem

18-19

Příroda | 10 let soužití s vlky v regionu Českého Švýcarska
| Ještě je můžeme vidět...

20-21

Rozhovor | Ke krajině je potřeba přistupovat s citem, úctou
a pokorou

21

Pro návštěvníky | Srdečně blahopřejeme k 50. výročí
přeshraniční ochrany krajiny v Labských pískovcích

22-23

Ekologická výchova | Co je nového v ekologické výchově
v Národním parku České Švýcarsko? | Putování krajinou
pískovcových skal

24-25

Chráněná území | Přírodní rezervace Rájecká rašeliniště

26

Historie | Svědkové dávných skalních řícení

27

Geologie | Odešla legenda inženýrské geologie

Kaštan u Růžové. © Václav Sojka

Úvodní slovo

Vážení a milí čtenáři,
dovolte mi, abych vás oslovil a pozdravil
nejen z titulu své funkce na Ministerstvu
životního prostředí, ale zejména jako občan
trvale bydlící na území Labských pískovců.

Stejnomená chráněná krajinná oblast
(CHKO) slaví v tomto roce 50 let od jejího
vyhlášení v roce 1972. Takovéto kulaté výročí
si zaslouží i drobnou retrospektivu. Odráží se
v ní přístup člověka k přírodě, vztah ke svému
domovu, ke krajině, kde žije, ale také poli-
tické změny, které se v naší zemi za tu dobu
odehrály a odehrávají. Začátky jistě nebyly
jednoduché. Zabezpečit zájmy ochrany příro-
dy v době nesvobody, bez adekvátního perso-
nálního zajištění, bez finančních prostředků
a zejména bez legislativní opory, bylo velmi
obtížné. Pozitivem bylo, že se v té době po-
dařilo založit systém chráněných krajinných
oblastí, které měly přímo svoji správu, což je
systém, který nám mnohé země mohou jen
závidět. To, co někteří tehdejší pracovníci do-
kázali pro přírodu Labských pískovců udělat,
a to i za cenu osobní statečnosti, si zaslouží
opravdu obdiv a úctu. Politická a společen-
ská změna po roce 1989 znamenala zásadní

obrat. Došlo k personálnímu, technickému
a finančnímu posílení správy a zejména byl
přijat Zákon o ochraně přírody a krajiny. Ob-
jevily se však také nové tlaky na území, jeho
využívání, zástavbu volné krajiny, budování
dopravních staveb s velkým potenciálem zni-
čit zbytky naší cenné a unikátní přírody.

Pracovníci ochrany přírody odvedli obrovský
kus práce, který se odrazil nejen na zlepšují-
cím se stavu zdejšího životního prostředí v této
oblasti. Území se tak mohlo stát i součástí
soustavy NATURA 2000, která chrání ty nej-
hodnotnější a nejvýznamnější části přírody
v rámci celé Evropské unie. A v neposlední řadě
se díky jejich intenzivní práci podařilo vyhlásit
Národní park České Švýcarsko v roce 2000.

V posledních letech všichni vidíme, jak se
naše příroda mění doslova před očima. Velko-
plošné odumírání člověkem založených stej-
nověkých smrkových porostů nemůže nikoho
nechat lhostejným, sklízíme to, co předchozí
hospodáři zaselili bez ohledu na přírodní
podmínky. Vše je umocněné klimatickou změ-
nou, za kterou je také zodpovědný člověk.
Maximalizace ekonomického výnosu při hos-

podaření v přírodě bez ohledu na její dopady
je neudržitelná. Všem nám záleží na tom,
aby naše děti a další generace měly možnost
žít ve zdravém životním prostředí a těšit se
z naší krásné a bohaté přírody. To je hlavním
důvodem, proč přírodu chráníme a myslím, že
je důležité si to připomínat. Jsem tedy velmi
rád, že základní principy ochrany přírody,
tedy úctu a odpovědnost, si dnes v naší spo-
lečnosti uvědomujeme stále silněji.

Dovolte mi závěrem, abych popřál pracovní-
kům Správy Národního parku České Švýcar-
sko, do jejichž kompetence nyní území CHKO
Labské pískovce spadá, hodně zdraví, energie
a dobré nálady, neboť jen tak lze se ctí čelit
výzvám, které nám tato doba přináší. Ná-
vštěvníkům bych rád popřál krásné a neopa-
kovatelné zážitky, které v naší oblasti mohou
prožít. Přěji jim, aby se u nás cítili jako doma
a rádi se sem vraceli. A nám, kteří zde žijeme
a zvolili si toto území za svůj domov, aby-
chom byli hrdí, že jsme z Labských pískovců,
či – chcete-li, z Českého Švýcarska.

Ing. Tomáš Tesař
náměstek ministryně životního prostředí

České Švýcarsko – zpravodaj Správy Národního parku České Švýcarsko, ročník 21, číslo 1/2022, č. reg.: MK ČR E 13314. ISSN 2571-3485. Vydává: Správa NP České Švýcarsko, resortní
organizace Ministerstva životního prostředí České republiky, Pražská 457/52, 407 46 Krásná Lípa, tel.: +420 412 354 050. Redakce: Natalie Belisová (n.belisova@npcs.cz). Jazykové
korektury: Yveta Kočová. Fotografie na přední straně obálky: Kaňon Labe, pohled od Čertovy Vody. Foto: Václav Sojka. Fotografie na zadní straně obálky: Houby helmovky v NPR
Růžovský vrch. Foto: Václav Sojka. Mapa na str. 14–15: Oldřich Holešínský. Grafická úprava: TR-DESIGN.CZ. Tisk: AKONTEXT, spol. s r. o. Vyšlo v květnu 2022. Náklad: 10.000 ks

OHLÉDNUTÍ ZA 50 LETY EXISTENCE

Chráněné krajinné oblasti Labské pískovce

Dovolte nám, abychom se již jako pamětníci stručně ohlédlí za uplynulou dobou a pokusili se zhodnotit, jak se činnost Správy CHKO, dnes Správy Národního parku České Švýcarsko (dále jen Správy) odrazila na tváři přírody tohoto unikátního území.

Hrázděný dům s podstávkou v Kamenické Stráni. © Václav Sojka

Po změně politických poměrů po roce 1989 došlo zejména v souvislosti s přijetím nového Zákona o ochraně přírody a krajiny (rok 1992) k významným posílením legislativních prostředků pro prosazování veřejného zájmu ochrany přírody a krajiny. Došlo také k personálnímu posílení Správy, technickému vybavení a byly konečně také k dispozici finanční prostředky, které mohly být využity ve prospěch zdejší přírody a krajiny.

Od vyhlášení chráněné krajinné oblasti se po více jak dvě desetiletí nevyhlásilo žádné další maloplošné chráněné území (MZCHÚ). S odborným posílením kolektivu Správy se se začaly vyhlášovat **přírodní rezervace a památky**. Do roku 1992 jich bylo šest. V současné době je jich 23 a zahrnují – kromě Národního parku České Švýcarsko – to nejlepší a nejzachovalejší z Labských pískovců. MZCHÚ umožňují speciální a cílenou

péči pro vzácné a ohrožené druhy a proto Správa připravuje další ochranu nejceněnějších území.

V letech 1989–1996 probíhal zejména na saské straně velmi úspěšný **projekt návratu vyhubeného sokola stěhovavého** do zdejší přírody. Díky němu tento erbovní druh ptáka naší oblasti opět pravidelně a početně hnízdí. Zdejší česko-saská „pískovcová“ populace patří mezi nejvýznamnější ve střední Evropě, kdy se v některých letech počet pohybuje až kolem 30 párů. V současné době, bohužel, stavy opět klesají.

V roce 1998 byl zahájen projekt **návratu lososa obecného** do zdejších toků. Od roku 2002 se již pravidelně vrací zde vypuštění dospělí jedinci zpět z Atlantického oceánu na svá místa rozmnožování v řece Kamenici. Počty v jednotlivých letech však velmi

kolísají (řádově nižší desítky jedinců) a zatím se nepodařilo založit populaci, která by byla stabilní a fungovala bez dalších každoročních vypouštění.

I když byly zákonné možnosti Správy výrazně rozšířeny, zůstal bohužel velmi omezený vliv na lesní a zemědělské hospodaření. Kvůli tomu se tak nepodařilo zabránit vymizení několika druhů, např. tetřívka obecného, čejky chocholaté, bekasíny otavní. Změna v možnosti ovlivňování managementu na zemědělských pozemcích přišla po roce 2000, kdy byla **vyhlášena Ptačí oblast Labské pískovce** a několik evropsky významných lokalit v rámci soustavy chráněných území Evropské unie **NATURA 2000**. Pro určité druhy a přírodní stanoviště bylo možno nastavit vhodná opatření pro cílové druhy ptáků, podobně je tomu tak i v případě cenných lučních společenstev. Prosazení ochrany a nastavení vhodného způsobu hospodaření však nebyla a není jednoduchá úloha.

Na stranu druhou se samovolně vrátily některé druhy, které byly v minulosti vyhubeny. Velmi úspěšný je přirozený návrat krkavce velkého, který dnes patří k běžně a početně hnízdícím druhům, tak jako v celé ČR, ale ještě před více než 30 lety to byla ornitologická rarita. Velkou radost nám udělal např. luňák červený a strnad luční, dnes také pravidelně hnízdící druhy. Opravdovou zoologickou senzací je návrat vlků, včetně doloženého rozmnožování v roce 2021, a bobrů evropských (o bobrech se můžete dozvědět více na jiném místě tohoto zpravodaje).

Bohužel se na řadě lokalit nepodařilo zabránit aktuálně probíhajícímu plošnému odlesnění díky napadení smrkových porostů lýkožroutem smrkovým (kůrovcem) a vytěžení starých bukových porostů kolem roku 2009, zejména v okolí obce Sněžník. >

Losos obecný v řece Kamenici. © Václav Sojka

> Tyto porosty byly domovem např. datlů černých, žlun šedých, sýců rousných, holubů doupňáků. Velkým úspěchem bylo zabránění záměru tehdejšího oblastního vedení Lesů ČR na vykácení starých lesních porostů na pravé straně kaňonu Labe mezi Loubím a Hřenskem, kdy měla být vybudována vrstevnicová svážnice a provedeny rozsáhlé těžby od paty skal po silnici. Dnes je to nejvýznamnější a největší rezervace v naší oblasti.

Pestrost krajiny podmíněná kombinací tepломilných a chladnomilných, suchomilných a vlhkomilných druhů a stanovišť a také kombinací kulturní krajiny, lidských sídel s rozsáhlými lesními plochami předurčuje toto území pro zoologické a botanické průzkumy. Proto jsme se snažili od poloviny 90. let 20. století toto bohatství podchytit, zdokumentovat a také přijmout taková opatření, která pomohou tuto mimořádnou diverzitu ochránit. V roce 1991 byl zahájen **projekt plošného botanického mapování** celé oblasti, včetně saské části, při kterém bylo zjištěno více než 1000 druhů cévna-

tých rostlin. Díky tomuto projektu se podařilo zjistit a následně ochránit řadu lokalit vzácných a ohrožených druhů (např. z čeledi vstavačovitých) a rovněž byly zjištěny druhy, do té doby považované v ČR za vyhynulé (žabníček vzplývavý, třezalka pěkná). V letech 1995–2000 probíhalo **plošné mapování ptáků**, v jehož rámci bylo zjištěno 120 hnízdících druhů. V poslední době probíhá velmi úspěšné **mapování netopýrů** (zjištěno 25 z celkem 28 druhů žijících v ČR), rovněž tak pobíhá řada **entomologických průzkumů vybraných skupin hmyzu** (např. vážky, kovařci). Snažili jsme se do naší oblasti přivést i další odborníky, kteří zpracovávali vybrané skupiny a také podchytili a zahájili spolupráci s místními přírodovědci a badateli. Díky tomu se podařilo nashromáždit dostatek informací a údajů, které vyústily vydáním několika monografií, např. Tesařici Labských pískovců (vydáno v roce 2000), Měkkýši Labských pískovců (v tisku), v roce 2020 vyšla rozsáhlá monografie Geologie Českosaského Švýcarska. V současné době velmi intenzivně a efektivně pracují při Labských pískovcích dva zájmové kluby

– entomologický a ornitologický, oba mají kolem 30 členů a vydávají své vlastní zpravodaje.

Díky tomu, že se Správa od samého začátku věnovala **problematické invazním druhům rostlin** (zejména bolševník velkolepý, druhy rodu křídlatka, netýkavka žláznatá), podařilo se řadu druhů velmi výrazně omezit nebo na některých územích zcela lokálně eliminovat. Možná si veřejnost dokáže jen obtížně představit, jak by se krajina změnila, pokud by se některé invazní druhy vymkly kontrole tak, jako se to stalo na řadě jiných území v ČR. Těžko bychom pak mohli mluvit o krásné, pestré a harmonické krajině.

Velká pozornost je rovněž trvale věnována **vodním tokům**. To platí nejen pro hlavní tok Labských pískovců – řeku Labe, kde Správa dlouhodobě brání svými odbornými argumenty toto území proti záměrům, které by vedly k nevratnému poškození přírodě blízké dynamiky řeky, tedy zejména proti výstavbě příčných plavebních stupňů. Ochranu si však

Pokračování na str. 6 >

> *Pokračování ze str. 5*
zaslouží i další drobnější vodní toky, neboť toto pískovcové území je na vodu poměrně chudé. Díky snaze o zachování přirozených vodních toků zde dnes máme početné populace některých vzácných druhů, jako např. ledňáčka říčního. Naopak stav stojatých vodních ploch je většinou poměrně špatný v důsledku příliš početné rybí obsádky. Na druhou stranu řada vodních ploch byla díky iniciativě ochrany přírody obnovena či nově vybudována (rybníky, tůňky) s pozitivním výsledkem pro ohrožené druhy, jako např. v případě záchranného chovu střevle a sluníky v PR Libouchecké rybníčky.

Na celém území Labských pískovců, včetně jejich okolí, je také neudržitelně vysoký stav zvěře, což je důsledek chybného mysliveckého hospodaření. Správa usiluje ale spoň na svém území, kde má právo mysliveckého hospodaření, o razantní nápravu tohoto stavu. Intenzivně také jedná s užívateli ostatních honiteb.

Významnou součástí aktivit Správy je **péče o pozemky ve vlastnictví státu**. Na těchto plochách Správa přímo zajišťuje péči o druhovou rozmanitost a daří se tak v území zachovat řadu stanovišť vzácných a ohrožených druhů či společenstev, např. zbytků květnatých luk. Přes tyto snahy na řadě míst v CHKO jsme svědky spontánního zarůstání nelesních ploch, což má ve většině případů negativní dopad na druhovou rozmanitost. Opačným extrémem je naopak příliš intenzivní zemědělství. Ještě více problematický je pak stále narůstající tlak na výstavbu v okolí sídel, což má v mnoha případech negativní dopad nejen na zmenšování plochy zemědělské krajiny, ale vede přímo k zániku řady lokalit významných druhů.

Není to však jen péče o živou přírodu, která zaměstnává ochranu přírody v Labských pískovcích. Ostatně toto území bylo vyhlášeno zejména s ohledem na unikátní tvary této části české křídové pánve, jako jsou pískovcová skalní města, stolová hora Vysoký Sněžník, jedinečný kaňon řeky Labe a zejména Pravčická brána (dnes na území NP). Proto v území probíhá řada výzkumů a mo-

nitoringů, které se právě zaměřují na neživou složku přírody.

Výzkumy se však týkají nejen přírody, ale i historického lidského působení v krajině. Správa přispěla např. k objevení řady významných archeologických lokalit, dokonce již ze starší doby kamenné, ale také i slovanského hradiště, a setrvale tyto výzkumy podporuje a podílí se na nich.

Do portfolia Správy patří i **ochrana kulturní krajiny**, včetně architektury lidských sídel, tedy tzv. krajinného rázu. Správě se podařilo zabránit výstavbě řady velmi necitlivě navržených objektů, často na místech, kde by výstavba nevratně poškodila přírodu či estetickou hodnotu krajiny. Je třeba si uvědomit, že by krajina Labských pískovců, zejména vesnice a jejich okolí, vypadaly dnes výrazně jinak, pokud by Správa stavební aktivity v této oblasti po celých 50 let pozitivním způsobem neregulovala. Vzhledem k neustále rostoucímu počtu návštěvníků chráněné krajinné oblasti a národního parku se můžeme právem domnívat, že krajina pod ochranou Správy je stále atraktivní a láká návštěvníky pro svou malebnost, unikátnost a zachovalost.

Závěrem lze konstatovat, že je to právě krajinná mozaika, která činí krajinu Lab-

ských pískovců (Českého Švýcarska) velmi atraktivní. Střídají se tu jedinečné pískovcové formy s krajinnými dominantami vulkanických vyvěřelin, jako je Růžák, a celé území protíná hluboký kaňon řeky Labe. Je to však ale i krajinná mozaika vytvořená člověkem, kde se střídají rozsáhlé lesní celky se členitou zemědělskou krajinou. V posledních letech pak přibývá i atraktivní kontrast mezi územím národního parku, kde nyní na převážné ploše začínají být dominantní velmi dynamické přirozené procesy (sekundární sukcese po rozpadu lesa v důsledku gradace lýkožrouta smrkového), zatímco na území kulturní krajiny CHKO je cílem spíše konzervativněji orientovaná ochrana zaměřená na udržení a v optimálním případě i zvýšení druhové a krajinné rozmanitosti. Cílem veškerých našich opatření bylo a je udržení pestrosti krajiny, krajinného rázu, péče o vzácné druhy a jejich stanoviště a také návrat některých druhů, které člověk vyhubil.

Ochrana přírody a krajiny v naší pískovcové oblasti by nemohla efektivně fungovat bez dobrých partnerů, které Správa vnímá jako velmi důležité hráče. Bez zemědělců a místní samosprávy bychom nebyli schopni zachovat tvář Labských pískovců a Českého Švýcarska v podobě, jaká je v současnosti.

P. Bauer, P. Benda, H. Härtel

Kostel svatého Václava v Srbské Kamenici. © Václav Sojka

HNÍZDĚNÍ SOKOLŮ

Sledování stavů populací druhů je jednou z hlavních činností Správy Národního parku České Švýcarsko. Celá plocha CHKO Labské pískovce i Národního parku České Švýcarsko patří do Ptačí oblasti Labské pískovce, kde je jedním z předmětů ochrany sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*). Skalnatá oblast Českosaského Švýcarska patříla odedávna k nejvýznamnějším hnízdištím tohoto dravce v Evropě, avšak ve druhé polovině 20. století došlo vlivem nadměrného používání pesticidů ke kolapsu sokolí populace a počátkem 70. let byl sokol v České republice prohlášen za vyhynulý druh. Situace se začala měnit poté, co byl v 90. letech dvacátého století v oblasti Saského Švýcarska zahájen program repatriace (znovunavrácení) sokola, odkud se brzy na to rozšířil i zpět do Labských pískovců.

Dočasně chráněná plocha. © Jan Kašpar

Populace **sokola stěhovavého** je dnes, po několika úspěšných desetiletích, již považována za stabilní, i přesto je nutné k němu nadále přistupovat jako k citlivému a indikačnímu druhu. Tato citlivost se projevuje zejména v době reprodukce, kdy i na poměrně malé vyrušení či nečekanou změnu okolních podmínek reaguje sokol opuštěním snůšky, a tím dochází ke ztrátě potomstva. Proto se Správa NP intenzivně věnuje monitoringu a ochraně tohoto druhu a snaží se tím předejít opětovnému poklesu početnosti druhu, například v důsledku stále se zvyšující návštěvnosti. Prakticky jsou zjištěná **hnízdíště chráněna vyhlášením dočasně chráněných ploch**, označena páskami a informačními tabulkami upozorujícími na hnízdění sokolů. Tím se Správa NP snaží zajistit maximální klid k úspěšnému vyvedení mláďat. Aktuálně je na území CHKO Labské

pískovce chráněno 7 hnízdních oblastí, které jsou monitorovány a označeny již v počáteční fázi hnízdění, tzn. v době tvorby hnízdních párů. Podobnou ochranu můžeme vidět i v sousedním Saském Švýcarsku, kde jsou na přístupových cestách umístěny cedule s upozorněním na hnízdění sokola. Na našem území to však páskami a cedulemi nekončí. Ke klíčovým bodům ochrany patří dohled strážců, kteří sledují sokolí pár, a především kontrolují dodržování zákazu vstupu do citlivé lokality a usměrňují návštěvníky, kteří do oblasti i přes veškerá opatření vstupují. K porušení zákazu vstupu i přesto občas dochází, což je důkazem, že samotná páska či cedule nezajistí stoprocentní ochranu a náročná práce profesionálních či dobrovolných strážců je tu nezastupitelnou složkou ochrany. Správa NP také spolupracuje s Českým horolezeckým svazem,

který významně vypomáhá s uzavírkami a podílí se na informovanosti horolezců.

A jak to tedy vypadá se sokoly dnes?

Na stav populace sokola má vliv více faktorů, z nichž některé není možné standardní ochranou ovlivnit. Jsou to zejména přírodní faktory, jakým je např. predáční tlak, kdy hnízdění sokola může zmařit kuna skalní nebo výr velký. Jedním z nejvýznamnějších negativních faktorů, které však mohou početnost sokola ovlivnit, je rušení při výběru hnízdiště či při samotném hnízdění. Právě tento vliv je stále častěji zmiňován jako zásadní na saské straně pískovcové oblasti, která se každoročně potýká s dalším nárůstem návštěvníků. V Saském Švýcarsku je i přes vyšší potenciál hnízdních možností sledován postupný pokles početnosti populace a úspěšné reprodukce, což je považováno za důsledek výše popsané situace. Je třeba si uvědomit, že u takto citlivého druhu se negativní faktory vždy sčítají a jejich důsledky mají jistou setrvačnost, proto je důležité v ochraně tohoto druhu nepolevit.

V Českém Švýcarsku je situace zatím příznivá, v loňském roce bylo na území CHKO Labské pískovce a NP České Švýcarsko zaznamenáno 13 hnízdících párů a vyvedeno 16 mláďat. Na německé straně to bylo také 13 párů, vyvedeno bylo 7 mláďat.

Pro návštěvníky

Pokud při své procházce narazíte na opáskovanou lokalitu opatřenou cedulkou s upozorněním na hnízdění, prosíme o ohleduplnost. Prosíme o respektování a ponechání vyznačených hnízdních lokalit, a zachování klidného prostředí například tím, že ponecháte vaše psi kamarády na vodítku. V NP i v CHKO (mimo 4. zónu) také platí zákaz používání dronů, které by mohly hnízdění významně ohrozit.

Dana Věbová, Eliška Slánská

Nová generace lesa - semenáčky břízy a smrků, šlahouny ostružiníků a další druhy rostlin rychle zarůstají odumřelý smrkový les. © Richard Nagel

KŮROVCOVÁ KALAMITA – KATASTROFA NEBO PŘÍLEŽITOST? aneb Nebojme se divočiny!

Když v roce 2000 vznikl Národní park České Švýcarsko, byla jeho správa postavena před dva zásadní úkoly v oblasti péče o lesy. Jedním byla eliminace nepůvodní borovice vejmutovky, která se agresivně šířila a ohrožovala cenné přírodní ekosystémy. Druhým, ještě náročnějším, pak byla postupná přeměna nepůvodních smrkových lesů, tzv. monokultur, na smíšený les, který by svým složením více připomínal původní pralesy. Zatímco vejmutovku se podařilo z velké části odstranit během cca deseti let, postupná přeměna smrkových lesů byla plánována na 80 až 100 let. V přírodě je však hodně nejjisté plánovat věci na tak dlouhou dobu dopředu, protože přírodní procesy a děje jsou ze své podstaty velmi nepředvídatelné. A to se potvrdilo i v tomto případě. Klimatické extrémy v podobě silných vichřic a dlouho-trvajících sucha v letech 2018 a 2019 způsobily oslabení smrkových porostů, které

následně plošně napadl lýkožrout smrkový, zvaný kůrovec. Během následujících let došlo k totálnímu rozvratu smrkových lesů. To mělo, a bohužel stále má, nepříznivý dopad i na návštěvníky a místní obyvatele v podobě zvýšeného rizika pádu odumřelých stromů, celkového zhoršení prostupnosti území, případně dočasného uzavření nebo přeložení některých turistických tras (za což se velmi omlouváme). Přesto jsme přesvědčeni, že naše rozhodnutí ponechat zdejší smrkové lesy vlastnímu osudu bylo správné a vlastně jediné možné.

Je totiž potřeba si uvědomit, že hlavním posláním národního parku, které je přímo definováno zákonem, je umožnění přírodních dějů na převažující ploše jeho území. Tím se přístup k lesům v národních parcích zcela zásadně liší od přístupů v jiných lesích, včetně lesů v chráněných krajinných

oblastech, nemluvě o klasických hospodářských lesích mimo chráněná území. V národních parcích prostě dostává přednost příroda. Díky tomu máme dnes jedinečnou možnost sledovat, jak na převažující ploše území národního parku samovolně vzniká nový les. Na rozdíl od lesů hospodářských totiž nemusíme proti kůrovci „bojovat“ za každou cenu. Pro národní park není kůrovec „škůdce“, ale přirozená součást složitějšího ekosystému a vlastně „pomocník“ při obnovování přírodní dynamiky. Ukazuje se však, že ne každý má pro takový přístup k lesům národního parku pochopení. Někdo má obavy, že příroda si prostě sama nepomůže, jiní se bojí snížení atraktivity území pro návštěvníky a najdou se i tací, kteří správu NP přímo či nepřímo obviňují z toho, že pravým cílem „nicnedělání v lese“ je postupné a nenápadné rušení turistických cest zapadaných smrkovými sou-

>

šemi. Posledně jmenované je těžké přesvědčit o tom, že tomu tak není, protože často neslyší na věcné argumenty, ani na konkrétní činy správy NP. Snad je alespoň částečně uklidnila dohoda o spolupráci uzavřená v loňském roce mezi správou NP, krajským ředitelstvím státního podniku Lesy České republiky v Teplicích a oblastním výborem Klubu českých turistů pro Ústecký kraj. Touto dohodou se všichni signatáři mimo jiné zavázali právě k zachování a postupné obnově všech stávajících značených tras pro pěší i cyklisty na území národního parku i CHKO Labské pískovce.

Mnohem důležitější však bude vysvětlit návštěvníkům i místním obyvatelům, že zdánlivý kolaps a zkáza zdejších lesů je vlastně jedinečná příležitost pro národní park. Asi je z lidského hlediska pochopitelné, že pohled na uschlý les vyvolává v řadě lidí pocit totálního zmaru a podvědomou potřebu „něco s tím dělat“. Obdobně jako když někomu na zahrádce uschne strom nebo keř, tak ho jednoduše úřízne nebo vykope a na jeho místě zasadí strom nový. Ale národní park není zahrádka, takže „vysazení“ nového stromu je lepší nechat na přírodě. Může to trvat rok dva, ale třeba taky pět nebo deset let, než se na místě odumřelého stromu uchytlí nový semenáček. Ale když už se tam uchytlí, tak je velká pravděpodobnost, že tam vyroste to, co tam růst má. A o to právě jde, nechat přírodě dostatečný čas a ona pak sama ukáže svou neobyčejnou tvůrčí sílu a vitalitu. I když, po pravdě, tak jednoduché to zase nebude a trochu té přírodě přece jen pomoci musíme. Protože, jak už bylo řečeno, národní park není zahrádka, není tudíž ani oplocen, takže se v něm mohou volně pohybovat a množit nejrozumnější druhy zvířat, včetně vysoké a srnčí zvěře, která si na malých semenáčcích ráda pochutná. Za normálních okolností by to nebyl žádný problém, protože stavy této zvěře by na přijatelné úrovni udržovali přirození predátoři, jako jsou vlk, rys nebo medvěd. Tyto šelmy ale byly již dávno vyhubeny (medvědi), případně se objevují jen sporadicky (rys). Pouze vlk se do zdejších lesů pomalu vrací, ale ani on nedokáže regulovat nekolikanásobně přemnoženou spárkatou zvěř. Člověk tak bude muset do přírodních procesů

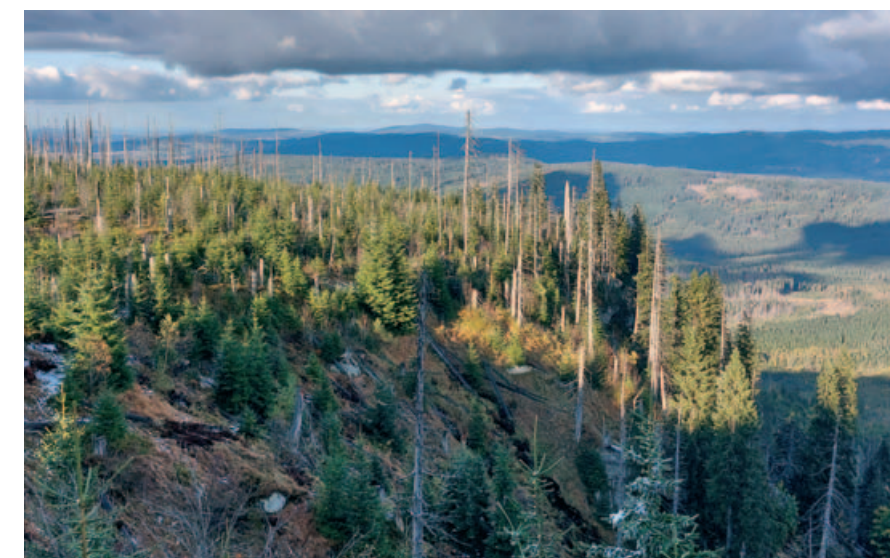
stejně zasáhnout a z velké části suplovat regulační funkci přirozených predátorů. Problém přemnožené zvěře samozřejmě dalece přesahuje hranice národního parku (v podstatě se týká celé České republiky) a o to obtížnější bude jeho řešení....

Nicméně vraťme se k vývoji lesa po kůrovcové kalamitě. Pokud se podaří udržet na rozumné výši stavy spárkaté zvěře, lze v nejbližších letech očekávat, že začne vznikat les velmi odlišný od nepůvodních smrkových monokultur. Na místě stejnověkých porostů smrku s minimálním podrostem bude spontánně vznikat nejprve tzv. pionýrský les s převahou rychle rostoucích dřevin, zejména břízy, jeřábu, osiky apod. Díky vyššímu přísunu světla a také živin z rozpadajících se kmenů se objeví i velké množství nejrůznějších druhů bylin a keřů, ale také dřevokazných hub a řada druhů především bezobratlých živočichů, např. brouků vázaných na odumřelé dřevo. A právě velké množství rozkládajících se dřeva bude dalším typickým znakem nově vznikajícího lesa. Jeho přítomnost významně zvýší druhovou bohatost lesního ekosystému, ale ovlivní třeba i schopnost lesa zadržovat vodu. Každopádně to bude les poněkud jiný, než na který jsme byli v našich končinách zvyklí. Bude pestřejší, divočejší a méně „přehledný“. Nic mu to však neubere na atraktivitě, ba naopak, a to jak pro jeho zvířecí obyvatele,

tak pro návštěvníky. Zvířata v něm najdou větší množství potravy, úkrytů i možnost k hnízdění. Návštěvníci zase budou mít unikátní příležitost pozorovat na vlastní oči, jak se do zdejších lesů postupně vrací její přirozená nespoutanost a dynamika.

Národní park České Švýcarsko se mění doslova před očima. Ale přestože je tato změna na pohled velmi dramatická a spektakulární, jde vlastně pouze o přirozený návrat a obnovu rozmanitosti, která je pro divokou přírodu typická. Podobným vývojem prošlo v minulosti mnoho chráněných území na celém světě a nezdá se, že by jim to nějak ubíralo na atraktivitě v očích návštěvníků. Ve střední Evropě zasáhly rozsáhlé polomy způsobené vichřicemi a následné kůrovcové kalamity Národní parky Bavorský les a Šumava (viz foto). Jiná území zase opakovaně postihují zničující požáry, jako třeba ikonický Národní park Yellowstone v USA nebo některé národní parky v Austrálii či v Africe. Ale i s takovými zdánlivými „katastrofami“ se dokáže příroda vyrovnat, resp. i tyto události k přírodě neodmyslitelně patří. A kde jinde, než v národních parcích, bychom je měli nechat, pokud možno přirozeně působit. Věříme, že to je i případ Národního parku České Švýcarsko a že současná „katastrofa“ je ve skutečnosti příležitostí jak pro přírodu, tak vlastně i pro cestovní ruch.

Richard Nagel

O deset let napřed (samovolná obnova lesa po kůrovcové kalamitě v NP Šumava). © Richard Nagel

Instalace pochozích konstrukcí na Šaunštejně. © Pavel Svoboda

ZPŘÍSTUPNĚNÍ SKALNÍHO HRADU ŠAUNŠTEJN

Nově zrekonstruované přístupové cesty na návštěvníky oblíbený **skalní hrad a kulturní památku Šaunštejn** budou otevřeny již v tomto roce. Kovové a dřevěné konstrukce vedoucí návštěvníky na vrchol skalního masivu nedaleko Vysoké Lípy, které byly zbudovány v 70. a 80. letech 20. století, byly ve špatném technickém stavu. Správa NP proto v předchozích letech připravovala jejich celkovou rekonstrukci. V roce 2020 byla ing. arch. Petr Pješčákem z firmy ART create s.r.o. zpracovávána projektová dokumentace. Základními požadavky na nově zrekonstruované přístupové cesty k Šaunštejnu ze strany Správy NP byly zejména bezpečnost návštěvníků, ochrana skál a technické řešení zohledňující jak estetiku historických příkladů z regionu, tak i maximální nenáročnost z hlediska nákladů

na další údržbu. Před zahájením samotné rekonstrukce byla provedena nutná sanace samotného skalního masivu, jehož některé části hrozily odlomením a zřícením na přístupové cesty. V roce 2021 byly zahájeny práce na rekonstrukci přístupových cest a vyhlídkových plošin. Dodavatelem prací se stala firma Strix Chomutov a.s., která nejprve provedla všechna měření potřebná k výrobě jednotlivých prvků. Poté byly všechny kovové a dřevěné prvky vyrobeny a z Vysoké Lípy transportovány pomocí vrtulníku na vrchol skalního masivu. Ten byl předtím zbaven většiny starých kovových konstrukcí a zbytků zdí. Následně začal dodavatel na místě sestavovat jednotlivé díly atypické kovové konstrukce. Kvůli velmi členitému povrchu skály nebylo možné mít všechny prvky dokonale připravené pře-

dem a v rámci kontrolních dnů bylo na místě nutné řešit velké množství detailů týkajících se zejména stability instalovaných kovových konstrukcí. Po jejich sestavení se ukázalo jako nutné jejich další bodové kotvení do skály, a to zejména z důvodu bezpečnosti návštěvníků. Ve spolupráci s odborníky z Národního památkového ústavu byla vybrána místa a způsob jejich kotvení. Zároveň ale bylo z technologických důvodů nutné s blížící se zimou stavební práce pozastavit a počkat na teplejší počasí roku 2022. Poté by měly být konstrukce bezpečně ukotveny, osazeny dřevěnými pochozími plochami a po dokončení prací bude Šaunštejn opět přístupný pro návštěvníky NP.

Správa NP také zadala zpracování **studie přístupových cest k Pravčické bráně**.

> Jedná se o poslední úsek stezky pod hotelem Sokolí hnízdo, ve kterém byla v minulosti zbudována přístupová stezka pomocí mnoha kamenných prvků, jako jsou mostky, opěrné zdi, systém odvodnění atp. Bohužel v posledních letech byla část z nich zásadně poškozena působením vodní eroze a jejich stav se velice rychle stal havarijním. Cílem studie je navrhnout variantní způsob řešení oprav včetně časového rozvrhu tak, aby bylo možné opravy provádět po částech a zajistit tak návštěvníkům přístup k Pravčické bráně i v průběhu celkové rekonstrukce. Zpracovatelem studie je

ing. Václav Jára z ateliéru ForWood společně s dalšími odborníky na jednotlivé obory. Během roku 2021 došlo k rychlému zhoršení stavu některých dalších opěrných zdí, a ty musely být z bezpečnostních důvodů sanovány. Přístup byl dočasně zabezpečen vhodným způsobem.

V příštích letech čeká rekonstrukci další návštěvníky oblíbené **vyhlídkové místo na Vilemínině stěně**, kde je zvažováno rozšíření vyhlídky na podobu známou dnes již pouze z historických fotografií.

Pavel Svoboda

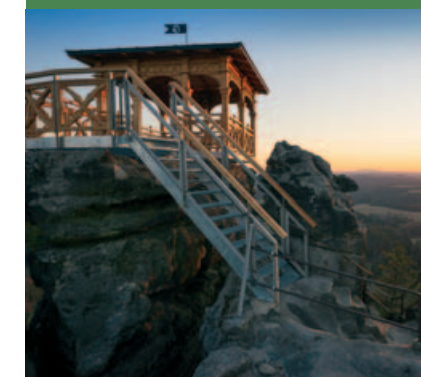

Provizorní řešení v havarijní části přístupu k Pravčické bráně. © Pavel Svoboda

Instalace pochozích konstrukcí na Šaunštejně. © Pavel Svoboda

PODPOŘTE národní park v jeho činnostech!

Národní park České Švýcarsko pečuje jak o rostliny a živočichy, tak i o krajinu a její turistickou infrastrukturu. Jeho činnost můžete podpořit i vy! Možností je hned několik:

- Pokud byste rádi podpořili péči o drobné kulturní památky nebo údržbu turistické infrastruktury, můžete přispět částkou dle vlastního uvážení na sbírkový účet číslo **73035431/0710**. Díky vašemu daru bude možné například opravit některou z výklenkových kaplí nebo některý z křížků v regionu Českého Švýcarska.

- Příspěvkem na sbírkový účet číslo **10006-73035431/0710** můžete také podpořit chráněné druhy živočichů a rostlin. Využijeme jej například k nákupu jiker lososů obecných, budek pro netopýry nebo na pořízení a výsadbu sazenic jedlí bělokorych.

Děkujeme Vám za laskavou podporu!
Vaše Správa Národního parku
České Švýcarsko

O KROK BLÍŽ K UDRŽITELNÉ DOPRAVĚ?

Udržitelná doprava v Českosaském Švýcarsku v praxi (přívóz od vlakové zastávky Schöna do Hřenska). © J. Laštůvka

že téměř 90% všech návštěvníků přijíždí do regionu osobním automobilem! Velkým problémem je také nelegální parkování.

Tím, že jsme získali základní data, však naše aktivity v oblasti dopravy nekončí. Spíše naopak. Na výsledky dopravní analýzy např. letos naváže přeshraniční projekt „Smart sustainable transportation in national parks“ (Smart udržitelná doprava v národních parcích), jehož řešiteli jsou Správa Národních parků České a Saské Švýcarsko a který byl podpořen Euroregionem Labe. Cílem tohoto projektu je výměna zkušeností v oblasti usměrňování a řízení dopravy mezi českými a německými partnery a navržení funkčního modelu řízení dopravy v Českosaském Švýcarsku, včetně např. zavedení „smart“ informačního a navigačního systému pro řidiče. Správa NP se zároveň zapojila do projektu „MOBESA: Podpora alternativních řešení mobility v environmentálně citlivých oblastech“ realizovaného Univerzitou Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem ve spolupráci s agenturou STEM/MARK. Cílem tohoto projektu je vytvoření metodiky pro management velkoplošných chráněných území pro efektivní řešení problémů spojených s nadměrnou dopravní zátěží. V letošním roce také konečně začnou práce na **územní studii Českého Švýcarska**, jejíž zpracování se ujal Ústecký kraj. Velmi důležité je, že závěry této studie se promítnou přímo do územních plánů obcí, což je nezbytným předpokladem pro plánování a realizaci další dopravní infrastruktury.

Věříme, že díky všem výše uvedeným aktivitám se doprava v regionu národního parku stane v blízké budoucnosti opravdu udržitelnou a k přírodě národního parku ohleduplnou.

Richard Nagel

Pandemie nemoci Covid-19 umocnila jeden trend, který může mít pro přírodu národního parku velmi neblahé následky. Jde o nárůst podílu návštěvníků přijíždějících do národního parku vlastním automobilem a narůstající problémy s tím spojené. Ale je vůbec možné s tímto trendem něco udělat a přesvědčit významnou většinu návštěvníků, aby vyměnili pohodlí svého vozu za vlak nebo autobus? Myslíme si, že ano, ale cesta k tomuto cíli nebude jednoduchá...

Již před vypuknutím pandemie bylo zřejmé, že bude potřeba najít nějaké systémové řešení pro dopravu v celém regionu národního parku. S tím, jak až do roku 2019 neustále rostl počet návštěvníků, rostl i počet automobilů, přibývalo dnů, kdy docházelo k dopravním kolapsům (především v nejnavštěvovanější části národního parku v okolí Hřenska) a strážci národního parku ukládali čím dál více pokut za ilegální parkování. Bylo jasné, že tento trend je neudržitelný.

Začali jsme se proto poohlížet po nějaké inspiraci z jiných chráněných území a hledat partnery, kteří by nám pomohli při řešení problémů souvisejících s dopravou. V první řadě bylo potřeba získat přesná data. Navázali jsme proto spolupráci s odborníky z detašovaného pracoviště Fakulty dopravní ČVUT Praha v Děčíně. Výsledkem bylo podepsání dohody o spolupráci mezi správou NP a dopravní fakultou, ale především příprava a realizace projektu „Analýza problémů udržitelnosti dopravy NP České Švýcarsko“ podpořeného díky dotačnímu programu Asistenční vouchery Ústeckého kraje. V rámci projektu byla podrobně zmapována legální i nelegální parkoviště v celém regionu národního parku a CHKO Labské pískovce, včetně jejich vytíženosti v období letní špičky a byla zjišťována obsazenost vlakových a autobusových spojů. Do projektu byly vtaženy také místní obce, a to prostřednictvím řízených rozhovorů se starosty. Výzkum mimo jiné prokázal,

DRÁHA NÁRODNÍHO PARKU

Páteř dopravního systému v regionu národních parků

Národní parky České a Saské Švýcarsko patří k těm vzácným oblastem, které jsou snadno dosažitelné díky kvalitní síti spojů veřejné hromadné dopravy (VHD). Vždyť třeba vlakem z Prahy nebo Drážďan návštěvník do regionu přicestuje za půl druhé hodiny, srovnatelně rychle jako osobním automobilem, ale klidněji a bez stresu z řízení. Lokální síť VHD poskytuje bezpočet možností pohodlného cestování mezi turistickými cíli. Užitečným pomocníkem přitom je brožura Jízdní řády 2022, kterou obdržíte v regionálních informačních střediscích.

Kromě výběru nejužitečnějších dopravních spojů pro českou i německou stranu území v ní najdete také přehledovou mapku regionu Českosaského Švýcarska a tipy na výlety s využitím spojů hromadné dopravy. Podrobný přehled o možnostech cestování s využitím VHD poskytují také internetové stránky www.drahanp.cz, které obsahují také množství tipů na výlety. Odlehčete oblasti národních parků od automobilové dopravy a využijte předností cestování vlakem, autobusy i přívozy.

Tomáš Salov

INFORMAČNÍ STŘEDISKA V ČESKÉM ŠVÝCARSKU

■ **ČESKÁ KAMENICE (NÁMĚSTÍ MÍRU)**
Otevřeno: říjen – duben po – pá 9:00 – 12:30, 13:00 – 17:00;
květen – září denně 9:00 – 18:00.
Kontakt: info@ceska-kamenice.cz, tel.: +420 412 582 600;
+420 608 769 768, www.ceska-kamenice.cz

■ **DĚČÍN (TURISTICKÉ INFORMAČNÍ CENTRUM KNIHOVNA)**
Otevřeno: říjen – březen denně 9:00 – 17:00, duben – září denně 8:00 – 18:00
Kontakt: info@idecin.cz, tel.: +420 412 532 227, www.idecin.cz

■ **DĚČÍN (TURISTICKÉ INFORMAČNÍ CENTRUM HLAVNÍ NÁDRAŽÍ)**
Otevřeno: říjen – březen denně 9:00 – 17:00, duben – září denně 8:00 – 18:00
Kontakt: info@idecin.cz, tel.: +420 727 975 773, www.idecin.cz

■ **DOUBICE (STARÁ HOSPODA)**
Otevřeno: květen – říjen denně 11:00 – 18:00, Kontakt:
info@starahospoda.cz, tel.: +420 412 381 432, www.ceske-svycarsko.cz

■ **HŘENSKO (OBECNÍ ÚŘAD – NÁBŘEŽÍ)**
Otevřeno: březen – duben denně 9:00 – 16:00; květen – srpen
denně 8:00 – 18:00
Kontakt: info@hrensko.cz, tel.: +420 412 554 286, www.hrensko.info

■ **CHŘIBSKÁ (NÁMĚSTÍ)**
Otevřeno: út – pá 9:00 – 12:00, 12:30 – 16:00, so – ne 9:00 – 14:00
Kontakt: infocentrum@chribska.cz, tel.: +420 606 852 210, www.chribska.cz

■ **JETŘICHOVICE**
Otevřeno: duben, říjen so – ne, svátky 9:00 – 12:00, 12:30 – 17:00; květen,
červen, září denně 9:00 – 12:00, 12:30 – 17:00; červenec – srpen denně 9:00
– 12:00, 12:30 – 18:00
Kontakt: infocentrum@ceskeparks.cz, www.ceskeparks.cz

■ **KRÁSNÁ LÍPA (DŮM ČESKÉHO ŠVÝCARSKA, KŘINICKÉ NÁMĚSTÍ)**
Interaktivní expozice „České Švýcarsko – život, tajemství, inspirace“
Otevřeno: březen – květen denně 9:00 – 12:00, 12:30 – 17:00; červen –
srpen denně 9:00 – 12:00, 12:30 – 18:00; září – prosinec denně
9:00 – 12:00, 12:30 – 17:00, leden – únor denně 9:00 – 12:00, 12:30 – 16:00
Kontakt: informace@ceskesvycarsko.cz, tel.: +420 775 552 789
www.ceskesvycarsko.cz

■ **MEZNÍ LOUKA (U FORTA)**
Otevřeno: duben – říjen (mimo červenec a srpen) denně 9:00 – 17:00;
červenec – srpen denně 9:00 – 18:00
Kontakt: tel.: +420 412 554 090, info@uforta.cz, www.uforta.cz

■ **MIKULÁŠOVICE (MĚSTSKÝ ÚŘAD)**
Otevřeno: duben – prosinec denně 9:00 – 16:00
Kontakt: infomik@mikulasovice.cz, tel.: +420 739 452 734
www.mikulasovice.cz

■ **PRAVČICKÁ BRÁNA (SOKOLÍ HNÍZDO)**
Vstup do IS podmíněn vstupem do placeného areálu!
Otevřeno: duben – říjen denně 10:00 – 18:00
Kontakt: tel.: +420 412 554 033, www.ceskosaske-svycarsko.cz

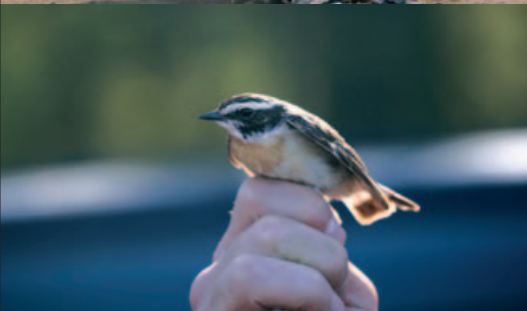
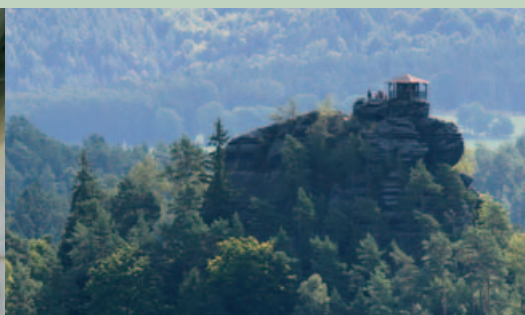
■ **SAULA (DOLNÍ CHŘIBSKÁ) – Stálá expozice „Drobné památky“**
Otevřeno: květen, září so – ne, svátky 9:00 – 12:00, 12:30 – 17:00;
červen denně 9:00 – 12:00, 12:30 – 17:00; červenec – srpen denně
9:00 – 12:00, 12:30 – 18:00
Kontakt: infocentrum@ceskeparks.cz, www.ceskeparks.cz

■ **SRBSKÁ KAMENICE – Prodejní a výstavní galerie**
Otevřeno: květen, říjen pa – ne 9:00 – 17:00;
červen – září denně 9:00–17:00
Kontakt: info@srbskakamenice.cz, tel. +420 773 781 598
www.srbska-kamenice.cz

■ **ŠLUKNOV (ZÁMEK)**
Otevřeno: celoročně 9:00 – 12:00, 12:30 – 17:00
Kontakt: ic@mesto-sluknov.cz, tel. +420 412 332 711,
www.mesto-sluknov.cz

Zdroj: webové stránky provozovatelů

AKCE PRO VEŘEJNOST

Nenechte si ujít akce pro veřejnost, které pro vás každoročně připravuje Správa národního parku České Švýcarsko. Těšit se můžete na odborné i laické exkurze, pochůzky se strážcem přírody, dny lesních řemesel, přednášky a mnoho dalšího.

Přehled akcí naleznete na
www.npcs.cz/akce

POMÁHEJME PŘÍRODĚ STYLOVĚ

Kupte si něco hezkého pro sebe
a udělejte dobrý skutek pro přírodu.

www.ceskeparky.cz

Vysázená alej. © Klára Píšová

VÝSADBA LIPOVÉHO STROMOŘADÍ POD VĚTRNÝM VRCHEM

Při plánování oslav **50. výročí založení CHKO Labské pískovce** nemyslela Správa Národního parku České Švýcarsko jen na své zaměstnance a na veřejnost, významné jubileum chtěla oslavit i trvalejším dárkem krajiny, jejíž ochraně se věnuje. Již v roce 2021 proto začala připravovat **výsadbu stromořadí** - esteticky výrazného a zároveň užitečného prvku, který by v krajině zůstal ještě dlouhá léta po uplynutí oslav.

Při výběru lokality se zvažovalo více návrhů na různých katastrech, jako nejvhodnější byla nakonec zvolena polní cesta pod **Větrným vrchem u Kunratic**. K výsadbě byla vybrána **lípa srdčitá**, a to nejen pro svou symboliku (národní strom), ale i jako druh medonosné a léčivé dřeviny. Oslavy výročí CHKO tedy začaly již začátkem listopadu 2021, kdy byla z prostředků Programu péče o krajinu provedena výsadba stromořadí. Podél cesty bylo pracovníky Správy Národního parku České Švýcarsko vysazeno svépomocí 90 stromků. K výsadbě byly použity vzrostlejší sazenice s obvodem kmínku 14 až 16 cm s balem, který zajistí jejich snazší užití a brzké zakořenění. Stromy byly po výsadbě opatřeny podpůrnými kůly a z důvodu vysokého výskytu spárka-

té zvěře v okolí ochranou z pevného pletiva proti okusu. Spodní části koruny byly preventivně ošetřeny repelentním přípravkem Morsuvin. Délka stromořadí je cca 1,5 km, v současnosti tedy patří k nejdelším v regionu. Oficiálně budou Jubilejní lípy prezentovány při oslavách v 1. polovině roku 2022, kdy k nim přibude i pamětní kámen. Na malebné okolí Větrného vrchu je v současné době zaměřena zvýšená pozornost z hle-

diska realizovaných opatření PPK a dochází zde např. i k budování tůň z důvodu optimalizace vodního režimu krajiny a k provádění výřezů náletových dřevin za účelem obnovy druhově pestrých lučních společenstev. Přesto nemusí „neúspěšní kandidáti“ z výběru lokalit házet flintu do žita. Před námi je ještě řada let a dalších výročí, snad se z tohoto způsobu slavení stane pěkná tradice.

Jaroslav Semík

Výsadba. © Klára Píšová

10 LET SOUŽITÍ S VLKY V REGIONU ČESKÉHO ŠVÝCARSKA

Nejpozději po roce 1756, kdy byl na území českokamenického panství zastřelen **poslední vlk**, připomínaly jeho někdejší výskyt v krajině dnešního Českého Švýcarska a Šluknovska po dobu více než dvou staletí jen pomístní názvy. Od Vlčí hory přes Vlčici, Vlčí potok, Vlčí desku až po Vlčí rokli a další. I lidé zde žijící a hospodařící za tu dobu odvykli přítomnosti takto velké šelmy. Změnu přinesl rok **2012**, kdy v rozsáhlém lesním komplexu mezi Hohwaldem v Sasku a osadou Severní u Lobendavy byli po předchozích indiciích pomocí fotopasti zdokumentováni první jedinci hledající zde nové teritorium. Letopčet 2012 se tak do novodobé historie zapsal jako rok návratu vlků na **Šluknovsko**. Trvalo však ještě čtyři roky, než vlci prokazatelně překročili práh národního parku.

Zprávu o návratu vlků přijala společnost rozličně. Vedle projevů radosti či alespoň přijetí zahrnovalo emoční spektrum ve vztahu k nově příchozím sousedům také nejistotu, pochybnosti, strach či přímo otevřené nepřátelství. Aby bylo možné podloženě zodpovídat dotazy veřejnosti, podílela se správa parku od počátku jak na monitoringu vlků v jejich novém místě výskytu, tak i na přenosu zkušeností z regionu, odkud k nám dorazili, tedy z Horní Lužice. To umožnilo pracovníkům správy parku mimo jiné předávat chovatelům hospodářských zvířat praxi ověřené zkušenosti, jak zabezpečit své chovy, které přinejmenším v počátcích byly pro vlky snadným cílem.

První vlci na Šluknovsku neměli počátky nijak lehké. V následujících letech někteří pozorovaní jedinci opět zmizeli, a to bez patrné přirozené příčiny. Naopak výskyt tří hybridů u Rumburka, tedy kříženců vlka se psem, připouští myšlenky na vnější zásahy do jejich populace. Vlci běžně po páření se psy netouží, pokud však nemají jinou možnost, může k němu dojít. Tzv. hybridizace patří k situacím, které jsou pro člověka potenciálně nebezpečné, kříženci nemusí disponovat vůči

lidem potřebnou plachostí, proto byly obra-tem schváleny výjimky k jejich odstřelu. Nakonec si však vlci svůj prostor pro život najít dokázali. Národní park České Švýcarsko se součástí tohoto prostoru doložitelně stal ke konci roku 2016.

Jakou roli bude území národního parku ve vznikajících vlčích teritóriích hrát, bylo velkou otázkou. Vlčím domněnky, že komplikovaný a skalnatý terén i vysoká návštěvnost mohou vlky spíše odrazovat. Jejich trvale dokladaný výskyt od roku 2017 a hlavně potvrzená reprodukce, tedy vyvedení tří mláďat v roce 2021 ukazují, že význam národního parku je pro vlky velmi vysoký. Dokáží si najít místa stranou návštěvnických proudů i zde dobře lovit zvěř.

Pokud jde o monitoring výskytu vlků, zaměřili na ně svou pozornost jak vědci z České zemědělské univerzity, tak i členové tzv. Vlčích hlídek organizovaní Hnutím DUHA. Také díky jejich činnosti víme, že se v současné době v Národním parku České Švýcarsko nebo v jeho blízkém okolí nacházejí tři vlčí teritoria. Hranice těchto teritorií se v příštích letech zřejmě ještě budou posouvat a měnit, nelze ani vyloučit, že ještě vzniknou teritoria nová. Protože jsou poznatky o výskytu a chování vlků esenciálního významu pro jejich přijetí člověkem, zůstávají nadále „pod drobnohledem“ vědců i poučených laiků.

První snímek vlka pořízený fotopastí v lesním komplexu Hohwald na hranici Sasko a České republiky v roce 2012. © Staatsbetrieb Sachsenforst

Za relativně krátkou dobu opětovného soužití s vlky ve zdejší krajině lze připustit, že k prvním indiciím jejich návratu obvykle patřily útoky na chovy menších hospodářských zvířat, zejména proto, že jejich chovatelé s návratem vlků nepočítali a ohrady nepředstavovaly pro predátory významnou překážku. Tato situace se výrazně zlepšila, chovy hospodářských zvířat jsou dnes již obvykle správně zabezpečené i hlídané psy speciálních plemen. Vlci se takovým chovům obloukem vyhýbají a zaměřují se na snadněji dosažitelnou kořist, kterou je lesní zvěř. Vzhledem k vysokým početním stavům této zvěře nelze od vlků očekávat záznaky v podobě její zásadní regulace. Potravní nabídka pro vlky je vysoká, řádný výkon myslivosti pro regulace početních stavů zvěře však nadále zůstává nezastupitelný.

České Švýcarsko je také hojně navštěvovanou turistickou oblastí. Za dobu přítomnosti vlků v národním parku nelze spolehlivě říci, jak četná jsou jejich spatření návštěvníky. Přímo správa parku žádné hlášení k dispozici nemá, letmá setkání vlků s návštěvníky však nejsou ani vyloučena. V každém případě vlci o kontakt s lidmi zájem nejeví. Zejména při vycházkách s temperamentnějšími psy však dává ještě větší smysl mít je na vodítku. Správa národního parku sice dosud nemá poznatky o střetu domácího mazlíčka s vlkem, není však ani třeba chodit takové situací naproti.

Tomáš Salov

Unikátní záběr vlka s úlovkem zachytila fotopast v NP České Švýcarsko v roce 2018. © Správa NPČS

JEŠTĚ JE MŮŽEME VIDĚT... Bobr evropský (*Castor fiber*) v Labských pískovcích po 30 letech

Když se na přelomu 80. a 90. let začali objevovat v ČR bobři, tak to zpočátku byly spíše epizodické události; pozorný přírodovědec se s úžasem ptal, jak je to možné? Dnes již víme, že se k nám bobři začali spontánně šířit z okolních zemí (nejprve z Rakouska, pak z Bavorska a Sasko, nakonec i z Polska).

Týkalo se to tedy i **bobrů na Labi**, kde kolem roku 1992 jsou doloženy první výskyt v labském kaňonu, později i v tůních nad Děčínem. Tito bobři pocházejí z historického a trvale existujícího refugia na středním Labi. Bobři v oblasti Magdeburgu byli chráněni již od poloviny 19. století. Jejich populace trvale rostla po 20. století, tedy až na znatelné poklesy v početnosti v době 1. a 2. světové války. Postupně se úspěšně šířili po Labi, po i proti proudu, až dosáhli i českých hranic. Doložené první reprodukce (v Nebočadech u Děčína v roce 1994) a trvalé šíření ze silné saské populace daly základ silnému osídlení hlavního toku Labe od hranic se Saskem až po Střekovské zdymadlo. To se na skoro 20 let stalo robustní bariérou v jejich dalším šíření, teprve nedávno se podařilo prokázat, že okolo roku 2010 labští bobři prokazatelně kolonizovali Labe i nad VD Střekov (jejich přítomnost byla doložena u Štětí v roce 2011). Bobři se však šířili i dalšími směry, před průnikem proti proudu Labe osídlili Bílinu, kam se museli velmi těžce probít přes kilometry nepříjemně kanalizovaného toku u Ústí nad

Labem. Občas bobři pronikli i do menších labských přítoků, ale jelikož jde o toky s docela prudkým podélným sklonem, moc dlouho osídlení netrvalo. V roce 2004 však se však objevili bobři ve Šluknovském výběžku, jeho západní část je odvodňována do toku Sebnitz resp. Lachsbach (který v Bad Schandau ústí do Labe). Zde se bobrům do roku 2021 podařilo osídlit značné množství lokalit, které vykazují klasické znaky bobřího osídlení: pozorovatel a návštěvník zde nalezne vybudované hráze, hrady v rozsáhlých bobřích mokřadech. Například jen z ornitologického hlediska se na bobry nově vytvořených stanovištích vyskytují dříve běžní, dnes vzácní ptáci (bekasíny, čejky, skorci a ledňáčci), ale i nově se objevující druhy (např. jeřábi).

Zajímavá je ovšem vcelku evidentní **nechuť bobrů kolonizovat toky protékající Národními parky Českého i Saského Švýcarska** – jde hlavně o Kamenici a Křinici. Pokud se zamyslíme nad stanovištními nároky bobrů, tak je ta nechuť trochu zřetelnější; oba toky jsou značně kamenité a proudné, protékají úzkými kamenitými soutěskami a mají výrazné výkyvy v průtoku (zejména s menšími průtoky během suchých, teplých letních období). Navíc oba toky nemají příliš vhodnou skladbu listnatých dřevin v břehové vegetaci, spíše zde dominují nebohaté porosty stínomilných tvrdých dřevin (buky, habry), které nepatří

mezi nejoblíbenější potravní zdroj bobrů. Ze všech těchto důvodů nalézáme bobry na Kamenici i Křinici spíše až v poslední dekádě, a stále nejde o nijak intenzivní osídlení. Populační hustota na zmiňovaných tocích se nedá srovnat s dvojnásobnými hodnotami, které je možné pozorovat na hlavním toku Labe. Bohužel se tedy bobři oběma národními parkům vyhýbají, byť by jejich osídlení některých niv (např. Kyjovské údolí Křinice) rozhodně mohlo být ozdobou a vítaným doplňkem zdejší fauny. Naopak se bobři snaží kamenitými partiemi obou toků projít a nově osídlují spíše lokality až za hranicemi parků (např. od roku 2021 je osídlen Címrák v Krásné Lípě na přítoku Křinice nebo od roku 2019 meandry na Kamenici u Srbské Kamenice). Bobři se budou v následujících letech šířit v celé střední Evropě, severočeské oblasti nevyjímaje. Přestože území obou pískovcových národních parků je z podstaty pro bobry málo vhodné, tak je možné, že i uvnitř těchto území vzniknou jednoho dne stabilní osídlení bobrů. Lze tak i zde očekávat jejich stanovištní aktivitu (zejména rozvoj mokřadů budováním bobřích hrází), jež následně umožní osídlení těchto stanovišť množstvím zajímavých a vzácných rostlinných a živočišných druhů. Půjde tak o biology kvitovaný samovolný bobří příspěvek k „ochrannému“ managementu obou chráněných území.

Aleš Vorel
Česká zemědělská univerzita v Praze

KE KRAJINĚ JE POTŘEBA PŘISTUPOVAT S CITEM, ÚCTOU A POKOROU

Rozhovor s Ing. Petrem Bauerem

Ing. Petr Bauer (nar. 1967), ředitel odboru ochrany přírody Správy Národního parku České Švýcarsko. Jako děčínský rodák prožil prozatím téměř půlku života v Děčíně – Vilsnici, u řeky Labe. Vystudoval Vysokou školu zemědělskou, fakultu agronomickou. Jeho koníčkem je botanika. Jako patriot Děčínska si oblíbil mnohé lokality v Labských pískovcích (Labské údolí, údolí Jílovského potoka, Českokamenicko, Mikulášovicko), ale také v Českém středohoří (Bohyňská lada), Lužických horách (Studenec, Javor, údolí Kamenice) či

na Šluknovsku (např. Fukovský výběžek). V ochraně přírody pracuje od roku 1991, kdy nastoupil na Správu CHKO Labské pískovce. Spolu s manželkou i synovou rodinou se však na praktické ochraně přírody podílí i v rámci volnočasových aktivit.

čí vyhlášení CHKO Labské pískovce v roce 1982. Formálnost ochrany území ukazuje například zakládání skládek komunálního odpadu přímo v srdci chráněné krajinné oblasti, v obcích Mezná, Jetřichovice, Děčín nebo Mikulášovice. Přijít s takovými nápady dnes by bylo zcela nemyslitelné, v tom třeba vidím velký společenský posun.

Éru řekněme moderní ochrany přírody spolu s ostatními CHKO i Labské pískovce nastoupily počátkem 90. let, kdy jsi i Ty v ochraně přírody začal pracovat...

Do mého tehdy třetího a doufám, že posledního zaměstnání, jsem nastoupil v době velkého společenského nadšení, kdy byla snaha něco změnit. Kolektiv, který vznikl na správě CHKO v devadesátých letech, byl výjimečný jak z pohledu pracovního úsilí, tak i nadšením pro věc či výbornými kolegiálními vztahy. V té době, což bylo asi dané i věkem, nic nebylo problém, všichni táhli za jeden provaz a vesměs se všichni „za pochodu“ učili. Současně se také rozdíl kvalitní systém ochrany přírody, nové pracovní postupy, zákony. Vzpomínám například na profesionální metodické vedení Ing. Petra Mouchy z pražského ústředí, bylo jedinečné. Vznikaly nové nástroje v ochraně přírody, plánování, řízená péče o cenné lokality, možnost vydávat odborná a závazná stanoviska ve prospěch ochrany přírody.

Ochrana přírody se tedy zkvalitnila? A vnímala to nějak veřejnost, obce, další partneři?

Rozhodně ke zkvalitnění došlo, osobně si tuto skutečnost uvědomuji při studiu historických dokumentů z dob vyhlásování CHKO a prvních let fungování chráněné krajinné oblasti. Počátky fungování správy CHKO po přijetí nového Zákona o ochraně přírody a krajiny v roce 1992 byly ale i obdobím řady nedorozumění a konfliktů.

Labské pískovce byly vyhlášeny před 50 lety jako v pořadí 9. chráněná krajinná oblast na území České republiky. Jaká svědectví o tom vydávají dnes již archivní materiály?

Bohužel osobnosti, které se podílely na tehdejší vyhlášení chráněné krajinné oblasti (CHKO), mezi námi již nejsou. Proces vyhlásování a jeho náročnost proto lze dnes posuzovat již jen na základě archivních dokumentů. Pokouším se do této historie pronikat a sestavit chronologii celého procesu. Určité volání po ochraně zdejší přírody lze vysledovat již v souvislosti s pozemkovou reformou po vzniku Československa v roce 1918, výjimečnost Pravčické brány, soutěsek řeky Kamenice nebo Tiských stěn tehdejší obyvatelé nadchla ještě dříve. Od prvních impulzů k ochraně Labských pískovců v padesátých letech minulého století pak uplynulo dlouhých dvacet let, než k vyhlášení CHKO došlo.

Jaký ohlas v regionu mohl mít tehdejší vznik CHKO?

Z historických dokumentů vyplývá, že zřízení chráněné krajinné oblasti bylo oslo-

vovanými orgány vnímáno pozitivně. Často opakujícími se formulacemi v dobových dokumentech byly „doporučujeme“ nebo „vítáme zřízení CHKO“. Musíme si uvědomit, že životní prostředí bylo v tehdejší době ve velmi špatném stavu. A „ochrana přírody“ na severu Čech se stala jakousi náplastí, kterou stranický aparát přelepil společenské rány v podobě devastace přírody a přírodních zdrojů. Komunistický aparát podle dostupných dokumentů nejprve schválil koncept rekreační oblasti Labských pískovců a Lužických hor s vymezením ploch pro rekreaci pracujícího lidu, teprve potom svolil k vyhlášení CHKO Labské pískovce a Lužické hory.

A jak tedy tehdejší ochrana přírody fungovala prakticky?

Faktický vliv správy CHKO na ochranu přírody byl spíše marným bojem Davida s Goliášem, což můžeme vyčíst z poměrně skeptických formulací tehdejšího vedoucího správy pana Ing. Zdeňka Řeháka, objevujících se v dokumentech k desátému výro-

> Postupem času se však ochrana přírody etablovala jako významný partner, vztahy s obcemi i dalšími partnery se podařilo vybudovat a udržovat, těžiště se od konfliktů posunulo především do roviny spolupráce. Věřím, že i díky tomu v pozdějších letech došlo k dalšímu posunu, kterým byl vznik zpočátku odmítaného národního parku. Ten je dnes pro celý region a společnost viditelným bodem na severu Čech, stimulačním i regionální ekonomiku.

Co dnes patří k největším úkolům a výzvám CHKO Labské pískovce?

Výzev je celá řada, patří k nim udržení „příjemné“ krajiny, odolávání silným tlakům na její přetváření, či zastavování. Krajina se dnes potýká s úbytkem vodních zdrojů, vlivem dlouhodobého sucha a následné kůrovcové gradace došlo k zániku smrkových kultur, srovnatelnému s kalamitním vývojem v lesích před 100 lety, kdy se přemnožila bekyně mniška. Stálou výzvou je také udržení

domácích živočišných a rostlinných druhů, úzce spjatá s potlačováním geograficky nepůvodních druhů. Největším ohrožením krajiny i přírody je i nadále nepochopení procesů a vztahů, které v nich panují, ke kterému se dnes přidává snaha o jejich intenzivní či dokonce „konzumní“ využívání. Ani ten nejlepší zákon na ochranu krajiny v konečném důsledku nebude nic platný, pokud k ní lidé nedokáží přistoupit s citem, úctou a pokorou.

Tomáš Salov

SRDEČNĚ BLAHOPŘEJEME K 50. VÝROČÍ PŘESHraniční OCHRANY KRAJINY V LABSKÝCH PÍSKOVcích

Padesáté výročí ochrany krajiny Labských pískovců v České republice je vnímáno s radostí i v sousedním Sasku. Ochrana jedinečné skalnaté krajiny, kterou protíná i spojuje řeka Labe, se lidé po obou stranách státní hranice věnují již velmi dlouhou dobu, své postupy přitom přeshraničně koordinují. Pískovcová krajina si ochranu zasluhuje, jedná se o životní prostor mnoha rostlin i zvířat, který je ve středoevropském rozměru, na půli cesty mezi Prahou a Drážďany, jedinečný.

Ulf Zimmermann, ředitel Správy Národního parku Saské Švýcarsko upřesňuje:

„Dlouholetá ochrana mimořádné a vzácné přírodní i kulturní krajiny není samozřejmostí. Rovnováha mezi ochranou přírody, rekreací a hospodářským využíváním vyžaduje velkou angažovanost a vzájemné pochopení. Srdečně blahopřejeme kolegům a kolegyním na české straně a těšíme se na další úspěšnou spolupráci, i ve smyslu společného rámce daného naší certifikační Transboundary Parks.“

Chráněná krajinná oblast Labské pískovce byla na české straně založena v roce 1972 a bezprostředně hraničí s Chráněnou krajinnou oblastí Saské Švýcarsko, která

na německé straně existuje již od roku 1956. Společně s územími obou národních parků vzniklo postupem času velkoplošné přeshraniční chráněné území o rozloze 711 km², které hostí mnoho vzácných a ohrožených druhů zvířat a rostlin.

Díky ochraně mohou i příští generace zažít přírodní prostor a udržitelně opečovávanou kulturní krajinu, právě tak jako si během pestrých možností výletů z mnoha vyhlídek užít pohledů na tuto jedinečnou krajinu.

Hanspeter Mayr
Správa NP Saské Švýcarsko

Pohled z NP Saské Švýcarsko směrem k jihu, na CHKO Labské pískovce a CHKO Saské Švýcarsko. © Hanspeter Mayr

Pohled z vyhlídky Kipphorn směrem do Českého Švýcarska. © Hanspeter Mayr

CO JE NOVÉHO V EKOLOGICKÉ VÝCHOVĚ V NÁRODNÍM PARKU ČESKÉ ŠVÝCARSKO?

Vytrhávání nepůvodního janovce žáky Biskupského gymnázia Varnsdorf. © Štěpánka Dlouhá

Přestože poslední dva roky byly díky probíhající pandemii velmi komplikované a nepřály setkávání lidí a akcí pro veřejnost, podařilo se Správě Národního parku České Švýcarsko v minulém roce uspořádat několik desítek exkurzí, brigád, přednášek a akcí pro veřejnost.

Velmi intenzivně probíhaly také ekovýchovné programy pro školy v Plšíkově učebně v Krásné Lípě nebo přímo v národním parku, a to zejména v období od května do října, kdy to rozvolnění podmínek umožnilo. Stejně jako každý rok byly vyhlášeny soutěže – výtvarná a vědomostní, kterých se zúčastnily stovky zájemců.

Rozvoj ekologické výchovy a osvěty na Správě národního parku je dlouhodobě podporován v rámci projektů z národního programu Státního fondu životního prostředí. V současné době správa realizuje zároveň pět projektů, které do regionu národního parku na osvětu a vzdělávání postupně přinesou v průběhu asi pěti let více jak 4, 5 miliónu Kč.

Na konci letošního roku bude dokončen projekt **Škola Národního parku České Švýcarsko**, který nastavuje pravidla a metodu certifikace pro školy, které budou mít

zájem o intenzivnější spolupráci v oblasti ekologické výchovy se Správou a budou chtít získat titul Škola NP České Švýcarsko. V rámci projektu vznikají nové materiály do výuky pro žáky. Pedagogové měli možnost účastnit se vzdělávacích exkurzí nebo se inspirovat zkušenostmi v německém Národním parku Eifel, kde již dlouhodobě probíhá proces certifikace škol národního parku, a kam jsme pro zapojené pedagogy zorganizovali výjezd v říjnu loňského roku.

V současné době také probíhají práce na přípravě **Koncepce ekologické výchovy a osvěty Národního parku České Švýcarsko** tak, aby byly stanoveny cíle a aktivity na další období a Správa i v oblasti ekologické výchovy reagovala na změny ve společnosti, aktuální témata a problémy, a mohla tak efektivněji působit na školy, veřejnost a návštěvníky.

Znovu oživit aktivity realizované v **Plšíkově učebně**, které byly díky pandemii omezeny, by měl další projekt, z kterého již od dubna bude realizováno několik akcí. Rodiče s dětmi se mohou těšit na dílničky, pro veřejnost plánujeme odborné přednášky a pro pedagogy zajistíme kurzy k tématu ekologická výchova.

Státním fondem životního prostředí jsou podpořeny i další dva projekty, a to **Tiskoviny pro návštěvníky NP České Švýcarsko** a nová naučná stezka: **Údolím říčky Křinice všemi smysly**. Výstupy těchto projektů ale budou moci návštěvníci využít až v letech 2023-2024. V rámci tiskovin to bude například průvodce k naučné stezce Česká silnice, nová brožurka o národním parku, informační leták o lesích nebo návratu vlka do Českého Švýcarska, ale i nový materiál pro děti na téma lesní řemesla. Nová naučná stezka, která vznikne v Kyjovském údolí, bude na rozdíl od ostatních stezek v národním parku originální v tom, že je určena i osobám s hendikepem a místo naučných tabulí bude plná interaktivních prvků.

Pokud vás nějaké aktivity či projekty zaujaly více, podrobnější informace jsou uvedeny na webu: www.npcs.cz.

Jarmila Judová

Důležité odkazy k EVVO v Národním parku České Švýcarsko:

- Nabídka evvo programů pro školy: www.plsikovauebna.cz
- Nabídka evvo materiálů ke stažení zdarma: <https://www.npcs.cz/evvopublikace>
- Soutěže správy NP ČŠ: <https://www.npcs.cz/souteze>
- Projekty: <https://www.npcs.cz/realizovane-projekty>
- Jarmila Judová, 775 552 790, j.judova@npcs.cz

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Ministerstvo životního prostředí

Projekty jsou spolufinancovány Státním fondem životního prostředí ČR na základě rozhodnutí ministra životního prostředí.

Přírodní památka Tiské stěny. © Václav Sojka

PUTOVÁNÍ KRAJINOU PÍSKOVCOVÝCH SKAL

Poznávací hra pro návštěvníky CHKO Labské pískovce
při příležitosti oslav 50 let od jejího založení

Chcete poznat přírodní i kulturní zajímavosti CHKO Labské pískovce a projít si některé její části? Zapijte se do vlastivědné poznávací hry, kterou pro vás připravila Správa Národního parku České Švýcarsko. Během hry se vydáte do některých známých i méně známých míst Labských pískovců. Cestou budete plnit jednoduché úkoly, hledat odpovědi na otázky k navštíveným místům a také sbírat důležité symboly.

Do hry bylo vybráno několik míst z různých částí CHKO Labské pískovce, ať už ze severu v okolí Mikulášovic nebo z jižní části u Děčína, nechybí ale ani Tisá nebo okolí Všemíla.

Odpovědi a úkoly budete vyplňovat do odpovědního archu, který najdete ke stažení na našich webových stránkách. Na každém navštíveném místě bude třeba také najít značku se zvířetem či rostlinou, jejichž reliéf si pomocí tužky přenesete na papír jako důkaz, že jste místo navštívili.

Budeme rádi, když na své cestě za odpověďmi budete respektovat pravidla chování v chráněných územích a přednostně pro své cestování využijete turistické autobusy, vlaky nebo kola. Při nezbytných cestách autem pak využívejte k parkování vyhrazená místa na parkování.

Soutěž začíná **1. června 2022**. Další informace a odpovědní arch najdete ke stažení na webu: <https://www.npcs.cz/50> nebo v některých informačních střediscích v regionu.

Vyplněný arch nám pošlete poštou na adresu Správa NP České Švýcarsko, Pražská 52, 407 46 Krásná Lípa nebo ofocený na e-mail: j.judova@npcs.cz do **15. 11. 2022**. Uveďte své jméno a adresu.

Informace k dalším akcím pořádaným během celého roku v rámci oslav 50 let CHKO Labské pískovce najdete na: <https://www.npcs.cz/50>
Jarmila Judová

50 LET
CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI
LABSKÉ PÍSKOVCE

Prvních 10 účastníků soutěže, kteří splní všechny úkoly, obdrží publikaci Správy NP České Švýcarsko a výrobky z e-shopu Wolfie

Symboly, které během putování budete hledat. (Autor ilustrací: Juraj Szedlák)

Rájecká rašeliniště, suchopýr pochvatý. © Petr Bauer

PŘÍRODNÍ REZERVACE RÁJECKÁ RAŠELINIŠTĚ

Na území CHKO Labské pískovce a NP České Švýcarsko se v minulosti vyskytovalo více menších rašelinišť či zrašelinělých ploch, bohužel některé podlehlly v rámci plošné devastace krajiny melioračním zásahům a byly definitivně zničeny. Vrchoviště, kam bychom mohli zařadit i **Rájecká rašeliniště**, jsou typem rašelinišť, která se vyznačují závislostí na srážkové vodě a hromaděním organické hmoty, která se postupně mění na rašelinu. Na nenarušených rašeliništích tohoto typu dominují mechy – rašelínky. Ty jsou schopné ve svých tělech pojmout takové množství vody, že se jejich hmotnost zvýší až dvacetkrát oproti suchému stavu. Mechorosty z dešťové vody získávají i stopové prvky potřebné pro růst a vývoj. Trvalé zvodnění a nedostatek živin dokáží překonat jen některé druhy cévnatých rostlin, jako např. suchopýry nebo ostřice. Druhy keříčkových společenstev se nedostatku živin brání tím, že neopadávají a zůstávají vždy zelené. Tyto nepříznivé podmínky dokáže překonat jen málo rostlinných druhů, a proto se rašeliniště vyznačují velmi malou druhovou pestrostí.

Rašeliniště jsou významnými ekosystémy z pohledu historického vývoje vegetace

a jsou zdrojem cenných informací, a proto je obecně považujeme za „knihu historických informací o vegetaci území“. Rozbory rašeliny nám sdělují velmi cenné informace o zastoupení jednotlivých dřevin v určitých historických periodách a charakteru vegetace.

Vlochyň bahenní. © Petr Bauer

V pískovcové oblasti jsou velmi známá rašeliniště **PP Nad Dolským mlýnem** a **PR Čabel**, která byla vyhlášena krátce po vzniku CHKO Labské pískovce, v roce 1973. Později, v roce 2004, byly vyhlášeny rašeliništní plochy v okolí obce Rájce za přírodní rezervaci.

V okolí obcí Tisí a Petrovic se zachovaly ještě další mokřadní plochy (u Antonínova nebo v povodí Olšového potoka) s typickou faunou a flórou. Přírodní rezervace Rájecká rašeliniště (1,6712 ha ve dvou disjunktních plochách) se nalézají v nadmořské výšce okolo 550 m a terénních depresích na pískovcovém podkladě a jsou prvkem krušnohorských rašelinišť. Do Labských pískovců v této oblasti rašeliniště zasahují z pohoří Krušných hor, kde je druhý nejhojnější výskyt rašelinišť (cca 4000 ha) v ČR po Šumavě (6000 ha).

Lesní porosty v okolí Rájeckých rašelinišť byly postiženy v minulosti plošným odumřením lesních porostů a melioračními zásahy. Plochy, které se zachovaly, jsou pouze zbytky těchto výjimečných ekosystémů. Narušení vodního režimu způsobuje vysychání a následnou mineralizaci živin a expanzi druhů, jako je např. bezkolenec nebo některé dřeviny (např. bříza).

Určitým východiskem a krokem k nápravě napačkaných škod na přírodním prostředí je obnova vodního režimu na těchto výjimečných a velmi cenných lokalitách. Pro přežití rašeliništní vegetace je velmi důležitá velikost

> plochy a zachování příznivého hydrologického prostředí v okolí rašelinišť. Jedním z nápravných opatření bylo vybudování a údržba přehrázek umístěných na melioračních kanálech a zahrnutí některých kanálů vyhrnutou půdou, která je deponována v okolí kanálů. Tento způsob revitalizace území byl navržen na základě zkušeností z jiných oblastí a je nejúčinnější a velmi efektivní v případě dostatečného množství dešťových srážek.

Na Rájeckých rašeliništích jsme v minulosti mohli pozorovat význačné a typické druhy **rašeliništní flóry**, bohužel plochy byly odvodněny někdy po roce 1970 a jedna plocha v roce 1991 (Podle informace Ing. Č. Ondráčka byla však v roce 1991 vyhrnuta a později nalezenej skomírající keříčky vlochyň bahenní (*Vaccinium uliginosum*) nemohly konkurovat sazeňicím modřinu (*Larix decidua*). Podle studie Výzkumného ústavu meliorací a ochrany půdy z let 1969-70 (Švácha 1970) se na těchto plochách údajně vyskytovaly druhy *Betula nana*, *Empetrum nigrum*; bohužel se nepodařilo tyto údaje v současnosti ověřit. Pro zajímavost bych ocitoval úryvek z výše citované studie (str. 92): „Po stránce botanické si pozornost zasluhuje ložisko č. 20 (131) „Rájecké skály“, kde se vyskytuje borovice bahenní i v zakrslé formě. Bohatě jsou zastoupeny keříčky šichy černé, vlochyň, klikvy, borůvky, brusinky a vřesu. Z bylin překrásně vyvinuté trsy suchopýru, bezkolence, zastoupena je i rosnatka, ostřice bahenní, vše v neporušeném stavu s malými tůňkami a v příkrém kontrastu s lesní vegetací na minerálním podkladě. Vyskytuje se zde i glaciální relikty, velmi vzácná bříza zakrslá (*Betula nana*). Toto malé ložisko by si zasloužilo ochrany jako malá botanická rezervace“.

Poničené plochy částečně regenerovaly a nalezneme zde vlochyň bahenní (*Vaccinium uliginosum*), klikvu bahenní (*Oxyccocus palustris*), suchopýr pochvatý (*Eriophorum vaginatum*), břízu pýřitou (*Betula pubescens*) a místy převládá bezkolenec modrý (*Molinia caerulea*). Zajímavostí je absence rojovníku bahenního (*Ledum palustre*), který je místy na rašeliništích v Krušných horách častým druhem.

Rájecká rašeliniště hostí také řadu druhů **mechorostů**. Jsou to především rašelínky, které dávají každému rašeliništi jeho typický vzhled

i barvu. Na otevřených místech mezi trsy suchopýrů, bezkolence či keříčky vlochyň nalezneme světle zelený rašelíník krivolistý (*Sphagnum fallax*), místy doprovázený červeně žíhanými až červeně zbarvenými druhy rašelínku ostrolistého (*Sphagnum capillifolium*) a rašelínkem statným (*S. russowii*). V mělkých, vodou zalitých prohlubních (šlencích), pak roste žlutavý až hnědozelený rašelíník bodlavý (*Sphagnum cuspidatum*). Typickými mechy vyrůstajícími z bultů rašelínků jsou ploník obecný (*Polytrichum commune*), který v sušších okrajích rašelinišť střídá klamonožka bahenní (*Aulacomnium palustre*). Na holé rašelině se pak vyskytuje dvouhroteček volátkovitý (*Dicranella cerviculata*). K nejvýznamnějším druhům Rájeckých rašelinišť patří játrovka drobníčka zoubkatá (*Cephaloziella spinigera*), která zde byla nalezena v roce 2001 a je zařazená na Červeném seznamu mechorostů ČR mezi ohrožené druhy.

Střevlík *Carabus sylvestris*. © Lukáš Blažej

Lokalita svými stanovištními podmínkami má z pohledu **zoologie** podstatný význam pro chladnomilné a horské druhy. Z brouků je vhodným příkladem páteříček *Podabrus alpinus* žijící v Labských pískovcích především v inverzních roklích. Naopak střevlík *Carabus sylvestris* je v území soustředěn pouze do západní části, která navazuje na Krušné hory. Z druhů typických pro vřesoviště na písčitých půdách lze jmenovat drabčíka *Platydracus latebricola* či střevlíky *Carabus arcensis* a *Amara brunnea*. Kontinualitu zdejších lesních porostů dokládá přítomnost bezkřídleho druhu terikolního nosatce *Acalles fallax*, z typicky rašelinných střevlíků byl zaznamenán *Pterostichus rhaeticus*. Výrazně chladnomilné se-

verské druhy jsou potvrzeny mezi plošticemi. Z predačních skupin jsou to lovčice *Nabicula limbata* a *N. flavomarginata* či z býložravých pozemka *Drymus brunneus* a blánatka *Oxycaenus modestus*.

Z motýlů vlhkých borových lesů jsou typičtí vzácnější hrotnokřídlec *Pharmacis fusconebulosa*, s vývojem v kořenech různých kapradin i bylin či mizející makadlovka *Anacamptis populella* žijící na osice a jívě. Na podmáčená vřesoviště s borůvkou či vlochyň jsou vázány můry *Hyppa rectilinea*, *Lithomoia solidaginis* a horský obaleč *Apotomis sauciana*. Drobníček *Stigmella confusella*, jehož housenka minuje listy především břízy *Betula pubescens*, se v Labských pískovcích vyskytuje hlavně v polohách nad 500 m, případně v inverzních roklích. Podobná stanoviště vyhledává také příbuzný druh *S. magdalenae* s vývojem na jeřábech. Dosud pouze v inverzních roklích kaňonu Labe byl znám horský drobníček *Ec-toedemia minimella*. Vzácným potvrzeným druhem je původně severská předivka *Ocnorostoma friesei*, známá v Labských pískovcích pouze ze Sněžníku. Pro motýly je relativně atypický vývoj pod kůrou stromů a v tlejícím dřevě. Vyznačuje se jím nehojná krásněnka *Oecophora bractella*.

V rámci managementu správy CHKO byla na obou plochách (cca 1 ha) v roce 1998 odklizena stará dřevní hmota a dále byl omezen nálet břízy a borovice, který zarůstal nejčastěji místa. Meliorační kanály byly na několika místech osazeny dřevěnými přehrázkami (doplněny v roce 2021) a proti průsaku byla použita folie a zrašeliněná půda. Lokality byly oploceny dřevěným plotem proti vniknutí zvěře, která nejvlhčí místa používala jako kalíšť. Průběžně je omezován nálet břízy a modřinu z důvodu zlepšení světelných podmínek a omezení nežádoucí transpirace – odpařování vody dřevinami. Za současných klimatických podmínek je lokalita patrně odkázána na pravidelné opakování již provedených managementových opatření, i tak se však zdá, že minimálně v případě severní plochy se nedá zabránit dalšímu sukcesnímu vývoji směrem k rašelinné březině či rašelinnému boru.

Doufáme, že přístup k ochraně rašelinišť má již jiný rozměr a společnost si uvědomila, jak je důležité a potřebné udržet vodu v krajině.

Petr Bauer, Lukáš Blažej, Ivana Marková

SVĚDKOVÉ DÁVNÝCH SKALNÍCH ŘÍČENÍ

Podle pověsti žil v místech, kde později vyrostla osada **Dolní Žleb**, poustevník. Bydlel v ermitáži na břehu Labe u mohutného balvanu zv. **Mönchstein** (Mnichův kámen), v němž měl vysekanou modlitebnu. Ke vchodu na tři stopy vysokému a dvě stopy širokému musel šplhat přes hromady kamenů po žebříku, v podlouhlém vnitřním prostoru se postil a kál. Pár metrů níž po vodě ležel u řeky druhý balvan **Taufstein**, či **Kleiner Mönchstein** (Křtící nebo Malý mnichův kámen), u kterého křtíl příchozí pohany. Až se jednoho dne zřítila skála, zničila poustevnu, a první obyvatel z labského kaňonu odešel... Takto romanticky popsala kolonizátora Dolního Žlebu obecní kronika, farní pamětní kniha vylíčila příběh jinak. Poustevník prý kacíře na víru nijak horlivě neobracel, po příchodu prvního duchovního (1787) bylo proto nutné vymýtit řadu pověrečných zvyklostí. Pád skály eremitu ohrozit nemohl, byl právě po žebroty v okolí, a z údolí zmizel, když císař Josef II. zrušil roku 1782 bratrstvo poustevníků-ivanitů.

Žlebský poustevník patří do bájí, zato pád skalní stěny zpochybňovat netřeba. Důkazem byla právě existence obou balvanů i suťoviště, přes které se do údajné modlitebny šplhalo (v 19. století byla postupně zpracována na stavby). Kdy k řícení došlo, známo není, ale jistě dřív, než se hubitel poustevníků císař Josef vůbec narodil: blok Mönchstein zmínila rychtářská kniha města Děčín již roku 1581.

S posvátnou úctou se lidé k Mnichovu kameni nikdy nechovali. V roce 1671 z něj byl vylo-

men mohutný blok, z něhož kameník Santin Maderna vysekal pro zámecký park v Děčíně kašnu o průměru sedm metrů. Z Labe byl vytažen spřežením sta býků a koní, naložen na tři svázané čluny a vyvečen po řece až k nábřeží pod zámek. I pak byl zbytek balvanu natolik velký, že při zaměřování stabilního katastru obdržel samostatné číslo parcely. V 19. století byla „modlitebna“ částečně zanesena blátem a výkaly, „místo duchovních exercícií“ ji používal oficiál Josef Schüller coby pozorovatelnu při střezení celního prostoru. Po kruté zimě 1864-1865 si na zamrzlém Labi vedle Mnichova kamene uspořádala dvacetičlenná společnost soukromou párty, během níž hodovníci (ve vsi zbožnosti) střídali do prázdných lahví od vína, které vyhazovali do vzduchu.

Oba balvany vnímali obyvatelé jen jako překážku pro říční dopravu a bariéry při pochodu ledu (například v roce 1827 strhnul nahromaděný ledový val sklad pražské obchodní společnosti, který stával u Mönchsteinu), a vyvíjeli tlak na jejich odstranění. Taufstein byl rozlámán roku 1849, Mönchstein o šest let později (1865).

Další svědek dávného řícení ležel v Labi přímo proti Mnichovu kameni (tehdy na pravobřežním území Dolního Žlebu). Název **Gregorstein**, Řehořův kámen, sice opět evokuje zbožný původ jména, s církevním otcem (papežem Řehořem I. Velkým) však souvislost neměl; u kolébky spíše stál Gregor Beutel, vlivný obchodník a podnikatel ze Žlebu. A propos, byl to právě on, kdo měl v 16. století pozemky

u Mnichova kamene. Ortel levobřežních „sousedů“ sdílel Gregorův kámen roku 1870.

Dva mohutné skalní bloky se nacházely i u **Hřenska**. Těsně před soutokem s Kamenicí dodnes zůstal tzv. **Fischer Stein**, Rybářský kámen (s výčepní zahrádkou, která ve 20. století patřila k protilehlé hospodě). K Labi se zřítil ze skály zv. Elisalexelsen, kdy k tomu došlo, je ale prozatím hádankou. Nejspíš až po roce 1722. Jeho jméno se neobjevilo ve výčtu místních názvů v urbáři, ani při popisu hranic (roku 1840 už byl na balvanu vysekán hraničník č. 69). Poprvé se jeho jméno objevilo v archivních zprávách roku 1769. V pozemkové knize města Děčín byl sice v letech 1666 a 1682 Fischer Stein na louce u Labe zmíněn, jednalo se ale o jiný balvan poblíž Podskalí.

Poslední balvan zv. **Marienstein**, Mariánský kámen, ležel ve Hřensku před přední krčmou (dnes hotelem Labe). Jméno mu dala socha Panny Marie, která na něm stála již roku 1729. Sochu vzal čas, balvan zájmy lodních společností ve 2. polovině 19. století.

Skály v kaňonu Labe se nikdy nevzdaly. V roce 1897 byl odtěžen blok ze skály Elisalexelsen, který hrozil zřícením, proto jsme dnes ochuzeni o další Fischer Stein, a skála nad hotelem Labe zatím řekla své poslední slovo v roce 2003... Místo šance využít náležitě k vybudování zbožných příbytků a zastavení však vždy bere vrch bezpečnost lidí a obnovu silničního provozu.

Natalie Belisová

Rybářský kámen ve Hřensku. Preyss, J., 1826. © Muzeum města Ústí nad Labem

Mariánský kámen ve Hřensku, detail mapy 1737. © SOA Litoměřice, pob. Děčín

Mnichův kámen v Dolním Žlebu, Grünwald, C. F., 1827. © Oblastní muzeum Děčín

ODEŠLA LEGENDA INŽENÝRSKÉ GEOLOGIE

V posledních dvou letech jsme se museli navždy rozloučit s nespočtem akademických osobností, které byly pro mnohé vzorem a inspirací. V lednu letošního roku do smutného seznamu přibyl další záznam, v nedožitých sedmdesáti letech nás opustil dr. Jiří Zvelebil. Velkou část svého odborného života prožil právě zde v Labských přískovcích, kde po sobě nechal nesmazatelnou stopu. Pamatují ho kolegové, kteří stáli u zrodu chráněné krajinné oblasti i nejmladší generace badatelů působící ve zdejších přískovcovém regionu. V archivu na Správě CHKO a NP České Švýcarsko je každá druhá odborná inženýrsko-geologická zpráva, posudek či studie signována právě jeho jménem. Ve zdejších přískovcovém kraji působil Jiří Zvelebil již od 70. let minulého století. Spolu s Janem Kalvodou se začali věnovat problematice inženýrské geologie a mapování stability skalních svahů v labském kaňonu. Jeho obsáhla diplomová práce „*Inženýrskogeologické aspekty vývoje skalních svahů v Děčínské vrchovině*“ z roku 1989 je dodnes studnicí podnětných informací, které neztratily na aktuálnosti. Jiří Zvelebil byl jedním z hlavních zakladatelů inženýrsko-geologického průzkumu a bezpečnostního monitoringu v Labských přískovcích.

V pozdějších letech spolupracoval na projektu „*Nebezpečí svahových pohybů v údolí Labe na okrese Děčín*“ (2000) jehož zadavatelem bylo MŽP, konkrétně na části věnující se inženýrskogeologické mapování stability skalních svahů v obci Hřensko. Spolu s Josefem Stemberkem vytvořili podklady pro geologickou a ražónovou mapu širší oblasti obce Hřensko (včetně základů sítě kontrolního sledování rizikových skal), věnovali se rovněž svahovým pohybům na Pastýřské stěně a v údolí Labe na sever od Děčína.

Výsledky jeho dlouholeté systematické práce se staly pevným základem, na kterém byla zbudována nadstavba dalších odborných aktivit v širším regionu, a na který úzce navázaly také aktivity Správy NP České Švýcarsko. Jako nenahraditelný odborný konzultant stál u zrodu skalní čety v roce 2002, a až do roku 2011 se zaměstnanci národního parku úzce spolupracovali na vybraných úkolech souvisejících se zajištěním bezpečnosti a minimali-

zace nebezpečí skalního řícení, včetně dlouhodobého výzkumu tělesa Pravčické brány.

A nebyl pouhým geologickým klasikem ustrnulým v čase, právě naopak! Intenzivně se zabýval se implementací moderních metod v monitoringu a managementu přírodních rizik, které byly poprvé v praxi testovány právě na území NP a mnohokrát pomohly včas odhalit skryté riziko. Výrazně tak posunul nejen znalost chování skalních masi-

vů ale zejména možnosti včasného varování před hrozcí katastrofou.

Přes jeho aktivní badatelský život ho postihla řada vážných zdravotních komplikací, se kterými se opakovaně vyrovnával s nezdolností sobě vlastní. Síly v boji s nahromaděnými zdravotními obtížemi mu došly začátkem letošního roku. Nečekaně odešel z našich životů, jeho odkaz zůstane ve zdejších regionu navždy. Čest jeho památce! **Zuzana Vařilová**

RNDr. Jiří Zvelebil, CSc., (9. 8. 1952 – 9. 1. 2022) Inženýrský geolog a geomorfolog. Vystudoval Přírodovědeckou fakultu UK v Praze. V roce 1990 získal titul CSc. (ekvivalent Ph.D.) za práci věnující se vývoji skalních svahů v Děčínské vrchovině. Bohaté výzkumné zkušenosti načerpal během svého působení v **Ústavu struktury a mechaniky hornin AV ČR** v Praze, kde působil jako vědecký pracovník (1976–2003) a kde se specializoval na rizikové geodynamické procesy, zejména na porušování skalních svahů, kontrolní sledování stavu narušených svahů a časové prognózy okamžiků vzniku řícení (Pamír, Ťan-Šan, Alpy, Itálie, Řecko). Později nastoupil do **České geologické služby** do oddělení inženýrské geologie (2005–2008). V rámci výkonu základní geologické služby se spolupodílel na řešení geologických havárií a jejich sanacích na celém území ČR. Kromě práce v ČGS byl externím spolupracovníkem **Katedry fyzické geografie a geoekologie PříF Univerzity Karlovy v Praze** (2005–2009) a působil jako vědecký pracovník v IG Ateliér s.r.o. (1996–2003, se sídlem v Hřensku), Z Geokonzult s.r.o. (2004–2010) a výzkumné organizací GEO-TOOLS (2003–2021).

Oblastí jeho dlouhodobého zájmu byla dynamická inženýrská geologie a geomorfologie se zaměřením na rizikové geodynamické procesy, monitoring, analýzy a modelování časových řad, aplikace teorie komplexních systémů – zvláště *nelineární dynamiky a síťového myšlení v geodynamice a managementu přírodních rizik*. Podílel se také na mezinárodních projektech – účastnil se terénních průzkumů v Peru (Machu Picchu) a opakovaně v Etiopské vysočině v rámci projektu rozvojové pomoci vlády ČR i česko-německého výzkumného projektu GA ČR (2005–2009, 2012–2013). V letech 1989–2008 byl členem *Commission on Landslides, International Association for Engineering Geology and Environment (IAEG)* a stal se jedním ze zakládajících členů ICL – International Consortium on Landslides (2002–2011) a také dnes již celosvětově respektovaného impaktovaného časopisu Landslides. Byl rovněž členem *Rady NP České Švýcarsko* od roku 2009 do roku 2017, kdy odstoupil ze zdravotních důvodů.

Získané znalosti předával dále kolegům i studentům, prezentoval je v rámci přednášek a odborných publikací. Byl autorem (spoluautorem) desítek odborných článků a nepočítaného množství nepublikovaných studií, výzkumných zpráv či odborných posudků.

Českosaské
ŠVÝCARSKO

České Švýcarsko - zpravodaj Správy
Národního parku České Švýcarsko
Ročník 21, číslo 1/2022.
Vyšlo v květnu 2022.

NEPRODEJNÉ

www.npcs.cz